

Työläisten miljoonaoptiot

Miten Suomesta tuli pohjoismaisen mallin mukainen hyvinvointivaltio?

JARI HEINONEN

Vuosina 1960–1964 Suomen eduskunnassa säädettiin sosiaalivakuutusjärjestelmämme keskeinen perusta ja päätettiin mm. 40-tuntisesta työviikosta. Tätä yhteiskuntamme nopeiden ja syvällisten uudistusten aikakautta on kyllä paljon tutkittu esimerkiksi sosiaalipoliittisessa ja poliittisen historian tutkimuksessa. Hallitseva tulkinta on kuitenkin keskittynyt pääasiassa rakenteellisten tekijöiden ja erityisesti Pekka Kuusen ”60-luvun sosiaalipoliittikka” -ohjelman (1961) merkityksen pohtimiseen ja analysoimiseen.

Suomen Elintarviketyöläisten Liiton työntekijä, ay-vaikuttaja Päivi Uljas on erinomaisessa kirjassaan kääntänyt katseensa sosiaaliturvan tarvitsijoiden ja ammattiyhdistysväen (erityisesti paikallisten ammattiosastojen) puoleen. Hän on käynyt läpi laajan nipun 1950-luvun lopun ja 1960-luvun alun sanomalehtiä, järjestöjen kirjeitä ja kannanottoja sekä haastatellut koko joukon tuona aikana ammattiyhdistysliikkeessä toimineita kentän aktiiveja.

Hän kysyy kirjassaan ”Taistelu sosiaaliturvasta”, mitkä tekijät ja voimat saivat aikaan sen, että Suomesta juuri tuolloin 1960-luvun alussa tuli pohjoismaisen hyvinvointimallin mukainen maa. Ja edelleen: minkälainen merkitys tässä prosessissa oli kansalaisyhteiskunnan toiminnalla, ns. ulkoparlamentaarisella toiminnalla?

Uljaksen tulkinnan mukaan muutosten taustalla oli useita toistaan täydentäviä tekijöitä. Näitä olivat tietenkin vuoden 1956 yleislakko ja sen yhteydessä tapahtunut kansalaisyhteiskunnan aktivoituminen, mutta ennen kaikkea vuonna 1958 saavutettu eduskunnan vasemmistoenemmistö mobilisoi työväkeä ympäri maata. Vasemmisto oli tosin kyllä tuolloin hyvin hajanainen, suorastaan yhteistyökyvytön hallitustason yhteistoimintaan, mutta historian dialektiikka on joskus aika kummaa, varsinkin jos toimivat subjektit tuota dialektiikkaa tietoisesti avustavat. Vahva vasemmisto pyrki Uljaksen tulkinnan mukaan oppositioenemmistöstään käsin vaikuttamaan sosiaaliturvaan ja yhteiskuntapolitiikkaan laajemminkin. Samaan aikaan vasemmistopuolueiden kiihkeä keskinäinen puoluekilpailu radikalisoi sosiaalidemokraatteja ennen muuta sosiaali- ja työpoliittisissa kysymyksissä. Tätä prosessia avitti vahva SKP:n/SKDL:n kenttä työpaikoilla ja asuinalueilla. Sitä oli merkittävästi vahvistanut aiemmin mm. naisten voittoon päättynyt lapsilisien puolustuskamppailu, jossa Suomen Naisten Demokraattisella liitolla (SNDL) oli ollut keskeinen rooli. Naisten poliittinen aktiivisuus ja osallisuus nousivat uusiin mittasuhteisiin. Samaan aikaan myös Maalaisliitossa tapahtui selvä vallankehitys, kun Urho Kekkosen johdolla ns.

Päivi Uljas
Taistelu sosiaaliturvasta – ammattiyhdistysväen toiminta sosiaaliturvan puolesta 1957–1964
Like, 2005

K-linja kepitti vanhan oikeistosuuntauksen. Tämä myös osaltaan mahdollisti hyvinvointivaltion perusratkaisujen läpiajamisen ja heikensi merkittävästi oikeiston ja suurtyönantajien uudistuksia vastustavaa kokonaisvoimaa.

Uljaksen mielestä kaikkien näiden tekijöiden seurauksena suomalaisen yhteiskuntaan syntyi kokonaan uusi tilanne, eikä oikeisto enää kyennyt patoamaan sekä kansalaisyhteiskunnassa että eduskunnassa vahvistunutta hyvinvointipoliittikkaa tukevaa mielipidettä. Hyvinvointivaltiosta tuli hegemoninen projekti. Vasemmistoenemmistön innostama, ennen muuta ammattiyhdistysväen organisoima ulkoparlamentaarinen liikehdintä nousi valtaviin mittasuhteisiin kaikkialla Suomessa, mutta erityisen vahvaa se oli Tampereella, Turussa ja Helsingin ja Uudenmaan alueella. Ihmiset alkoivat innostua ja toimia yhdessä. Saavutettavissa olevien tulosten näköala loi luottamusta toimintaan. Seurauksena oli ennen näkemätön uudistusaalto. Suomesta tuli pohjoismaisen mallin mukainen hyvinvointivaltio aivan muutamassa vuo-

nessa, ehkä noin puolessa vuosikymmenessä. Samalla työväki rakensi itselleen, perheilleen ja myös tuleville sukupolville koko elämänkaaren ajan kattavat miljoonaoptiot, sosiaalisilta riskeiltä suojaavan sosiaaliturvan vauvasta vaariin. Työväen miljoonaoptioilla Uljas tarkoittaa hyvinvointivaltion takaamia kollektiivisia, yhteisöllisiä sosiaalisia oikeuksia, jotka varovasti arvioiden tarkoittavat noin 250 000 euron vararahastoa kutakin työ-

läistä kohden.

Päivi Uljaksen tulkinta on terävä ja tuore. Kirja on luettava, se imaisee lukijan hetkessä mukaansa. Sillä on myös vankka sanoma tähän päivään, hyvinvointivaltion purkamisen, kilpailuttamisen, ulkoistamisen ja tilaaja–tuottaja-mallien aikaan. Maailman syvälinen ja radikaali muuttaminen ei koskaan ole ollut eikä ole tänäänkään vain suurten ajattelijoiden, strategiapäälliköiden tai edustuksellisen

poliittisen eliitin asia. Todelliset syvät muutokset ovat sittenkin aina sitkeän, taitavan kansalaistoiminnan tulosta. Uljaksen kirja on erinomainen oppikirja tämänkin päivän kansalaistoiminnalle, ihmisten pyrinnoille paremman maailman puolesta. Samalla se osoittaa vääjäämättömän selkeästi, miten kauas ylätasolle linnoittautunut poliittinen eliittimme on etääntynyt maailman muuttamisen todellisista perusasioista.

Tutkimusmatkoja arjen teksteihin

ULLA VIERTOLA

Onkohan arki niin harmaa sen vuoksi, että sitä katselee mustavalkoisten silmälasien läpi? Jokapäiväisten rutiinien vastapainoksi kuvittelemme jotakin kokonaan muuta ja erilaista olevan olemassa. Tuttuja ovat sanaparit arki ja pyhä tai arki ja juhla. Myös virallinen tai julkinen ovat jotakin muuta kuin arkea; ei tuntuisi mukavalta joutua jatkuvasti tekemisiin esimerkiksi oikeusviranomaisten kanssa. Toisaalta julkisuudessa on monien mielestä houkutteleviakin puolia: olisi hienoa olla juontajana telkkarissa tai joku laulava ja näyttelevä huippumalli. Silloin ei olisi tavisi eikä eläisi arkea ollenkaan.

Arjen määrittäminen ei ole helppoa. Elämän monimutkaisuus särkee usein rutiinit ja tuottaa monia erilaisia arjen tiloja: joskus arkikin voi olla yhtä juh-

laa, ja varsinkin raskaiden kokemusten jälkeen jotkut meistä taviksista tuntevat olevansa peräti arjen sankareita. Suomen kieli tuntee myös käsitteen ”arkipyhä”, joka edelleen hämärtää mielikuvaa jyrkästä kahtiajaosta. Kuitenkin kaikilla meillä on jokin käsitys siitä, mitä suomalaisen arki on ja millaisista osista se muodostuu. Tuskinpa ”arkijärkinen” kansalainen kuitenkaan kutsuisi näitä osia ”kulttuurisiksi elementeiksi”, ja samanlaista ajanhaaskausta olisi pysähtyä analysoimaan niitä arkisia tekstejä, jotka tänä päivänä kaikkialla ympäröivät meidät; kohtaamme ja ohitamme niitä liikenteessä, juomme ja syöme niiden seurassa ja ne kuuluvat osana työhön tai harrastuksiin. Vesa Heikkisen toimittama kirja *Tekstien arki* sisältää *tutkimusmatkoja jokapäiväisiin mer-*

Vesa Heikkinen (toim.)
Tekstien arki
Tutkimusmatkoja jokapäiväisiin merkityksiimme
Helsinki: Gaudeamus, 2005
326 s.

kityksiimme, polkuja arjen usein itsestään selviltä vaikuttaviin, tekstien kuvastamiin ja teksteillä tuotettuihin rakenteisiin. Kirjan tarkoitus on kertoa arjen ja tekstien liitosta: arkiteksteistä ja tekstien arjesta, siitä miten arki välittyy tekstien kautta.

Tämä arkitekstien tutkimus on osa Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen hanketta. Arkitekstipiirissä on ollut mukana kolmisenkymmentä tutkijaa eri aloilta. Heikkisen oman panoksen lisäksi kirjassa esiintyy viisitoista muuta kirjoittajaa. Artikkelit jakautuvat kahdeksaan